

Milica Ćuković

INTIMNA (PRE)OZNAČAVANJA: SLUČAJ VASIĆ

(Bojan Vasić: *Crna kutija*, Gradska biblioteka „Karlo Bijelicki“, Sombor, 2023)

Istorija je predmet konstrukcije čije mesto ne čini homogenu i prazno vreme, već vreme ispunjeno „sadašnjošću“.

Valter Benjamin, „Istorijsko-filozofske teze“

Sećaš li se ovog što i sad vidiš?

Oskar Davičo, „Činjenice“

Objavljene u periodu od 2011. do 2014. godine, u ediciji *Caché*, nastalaj radom pesničke grupe koju su, pored Vasića, činili Tamara Šuškić, Uroš Kotlajić, Vladimir Tabašević i Goran Korunović, četiri pesničke knjige Bojana Vasića – *Tomato*, *Ictus*, *13* i *Detroit* – pojavile su se 2023. godine, unutar istih korica, pod svodnim naslovom *Crna kutija*. Iako se, usled grafičko-formalnih specifičnosti i osobenog načina na koji su ova samizdatska izdanja prvobitno štampana (na kućnom štampaču, povezivana prošivanjem ili heftanjem), o čemu su dati podaci i u uvodnoj „Reči autora“, *Crna kutija* ne može smatrati reprintom u uobičajenom smislu reči, nova knjiga značajna je i neophodna iz najmanje dva razloga. Ona je, naime, učinila navedeno *caché*-ovsko četvoroknjižje dostupnijim (stručnoj i široj) čitalačkoj publici zainteresovanoj za tokove razvoja savremene srpske poezije, kao što je ujedno omogućila bolji uvid u poetičke transformacije i genezu opusa Bojana Vasića, čime se očiglednim ukazuje preplet književnoistorijskih i individualnopoetičkih motiva koji su doprineli njenom publikovanju kao druge knjige edicije *Dometi*. Više nego indikativan i samoeksplikativan bio bi naslov *Crna kutija*, u kojem se, gestom ponavljanja/obnavljanja, autopoetičkom memorijom i nužnom rekonstrukcijom formativne etape pređenog poetičkog puta, raskriva pozicija aktuelnosti kao davičovskog sećanja na ono što se i(z) sada vidi.

Obeležena snažnim i neskrivenim uplivom avangardne i neoavangardne književne tradicije, *Crna kutija* pak pruža jedinstvenu priliku za sagledavanje statusa nadrealizma u poetičkim menama Vasićevog pesništva. Pored činjenice da su pojedini književni kritičari i istoričari književnosti ukazivali na značaj nadrealističkog nasleđa u modelovanju pesničkih slika i izraza Vasićeve *caché*-ovske faze (u pogovoru zbirke *Toplo bilje* M. Čakarević ističe da je po oživljavanju ovog nasleđa autor postao prepoznatljiv na novoj pesničkoj sceni, dok B. Andonovska, u tekstu „Vasićev Angelus“, nastalom nakon objavljivanja *Iktusa*, a uključenom kao pogovor u *Crnu kutiju*, upućuje na prisvaja-

nje i preoblikovanje najproduktivnijih aspekata nadrealističkog i postmodernog nasleđa), pored prološke posvete skupini nadrealističkih pisaca („oskaru, marku, aleksandru, dušanu i ostalima”) kojom se otvaraju *Tomato* i celo četvoroknjžje, kao i pored guste metaforičnosti i tehnike automatskog pisanja, novu knjigu Bojana Vasića trebalo bi prevashodno povezati sa nadrealizmom (i iz tog povezivanja induktivnim metodom dospeti do zaključaka o Vasićevoj poetici) na osnovu autorovih stavova iznetih povodom Daviča. U nesumnjivo autopoetički strukturiranom tekstu „Epska mobilizacija i lirsko razoružanje: slučaj Davičo”, publikovanom u časopisu *Prizor* 2016. godine, na tragu znamenitih Sloterdijkovih postavki, sagledavši Daviča kao pisca koji u svom stvaralaštvu spaja „poetsko i prozno, epsko i lirsko, književno i vanknjiževno”, prepoznavši, isto tako, u odnosu između angažovanosti i praktikovanja poezije ali i u dinamici smenjivanja, tj. odnosu prekidâ i kontinuitetâ ključne poetičke postulate, autor *Crne kutije* predložio je trodelnu periodizacijsku shemu poezije ovog umetnika, koju bi činila rana, nadrealistička, kopernikanska mobilizacijska faza, zatim ptolomejski razoružavajuće okretanje „svakodnevnog intonaciji, jednostavnijem, realističkom govoru” i najposle treća faza karakteristična po dužim poetskim formama nastalim razvojem već (u)poznatih motivskih čvorišta, čime Vasić pruža ključ za razumevanje celine vlastitog opusa. Naime, ukoliko bi *Srča* bila priprema za mobilizacijski vrtoglavu eksploziju *Tomata*, *Iktusa*, *13* i *Detroit*a, dotle bi *Volframom* pripremljeno *Toplo bilje* s intimističkim registrom i umanjenjem (ne i izostankom) referiranja na ideološku ravan, kao i dominantnim slikama svakodnevice i stišanim govorom, donela blago (nikako naglo) razoružanje, koje će se dosledno nastaviti u *Udaljavanju*. Knjige okupljene *Crnom kutijom* i *slučaj Vasić* mogu se razjasniti programskom tvrdnjom iz *slučaja Davičo*, koja glasi: „Davičo mobilizuje nesvesno time što u njega pušta istoriju i što, povratno, nesvesnim boji i pokušava da razume istorijsko iskustvo.” Time se objašnjava kako upućivanje na Mandeljštama i „kičmu veka” iz epiloških stihova *Detroit*a, tako i središnje i semantički stožerno epigrafsko zazivanje Benjamina iz *Iktusa*, gde se u lajtmotivu sećanja (imanentno prisutnim u objedinjujućem naslovu četvorodelne knjige) iscrtava osobena istorijska artikulacija prošlosti viđene iz pozicije opasnosti, odnosno osobeno antikonformističko uspostavljanje (auto)poetičke koncepcije.

Pored pripadnosti istovetnoj kopernikanskoj poetičkoj fazi kreativne nadgradnje i revitalizacije avangardne tradicije, ali i intenzivnog intermedijalnog dijaloga književnosti i likovne umetnosti, knjige okupljene u *Crnoj kutiji*, uz (pred)određujuće i izuzetno važne komponente angažovanosti pesničkog izraza (koja bi ostala neuočljiva, možda i neuočena da je novo izdanje izostalo), povezane su katalogom paundovskih persona u koje spadaju Gubec (preuzet iz završnog ciklusa *Srče*), Martin, majka i dama u plavom (suštinskih za varijabilne identitetske problematizacije, tj. antinomično sapostavljanje instance imenovane kao „ja” i palimpsestnog sloja mnogostrukih „razlikovanja”), kao i tematskim dominantama, među kojima se izdvajaju sumrak i jezik. Počevši od stihova „sumrak je ponekad samo igra / označenim i to je intimno” (*Srča*), preko raznostranih ob-

ličja sumraka u rasponu od *Tomata* do *Detroit*a, gde sumrak neizbežno dolazi u doticaj s elementima diskursa (predeo natopljen konjugacijom dana u sumrak, sumrakom orošene latice postaju toliko plave da je teško disati od odgovornosti i označitelja, tek poneko usamljeno poverenje koje isplovi u sumrak), klimaks doseže u otvaranju pesme „Novo Selo” (*Udaljavanje*) upravo rečju sumrak, čime se suptilno sugerise značaj intenzivne i istrajne interferencije kataloga označenog i brojnih označitelja u poeziji Bojana Vasića, ali i njihovog sinhronog i „horizontalnog”, uspelim metaforama obujmljenog, komplementarnog egzistiranja (na način karakterističan za epsko i lirsko, poetsko i ideološko, eksplozije i zatišja). Složen intertekstualni dijalog sa poezijom Majakovskog, ostvaren posredstvom lajtmotiva kiše, vetra, snega, majke i revolucije, vrhuni u knjizi *13*, u kojoj se pesnički subjekt poistovećuje sa tematskim dominantama oličenim u jeziku („jedno du go ja / ja sa pregibima sa telom / ja ironično prepušteno / raščerečeno politično / samleveno u gorući / jezik”) i disanju („to ja / olistalo disanjem i smrću”). Disati i brideti, za autora knjige izabranih pesama *Brid* znači pevati, autentično pesnički postojati (stoga je I. Antić ispravno istakao kako je Vasićeva pesma „pre svega specifičan režim disanja”), a tehnika disanja (i sa njom neretko skopčan moment brida) figurira kao protežno tematsko težište, ali i strukturna okosnica u čitavoj *Crnoj kutiji*, u kojoj opstoji kao modus samospoznaje („dišem, prepoznajem / se. granični subjekt”), ludički modus („igra trči kroz disanje”), te ironični modus prihvatanja stvarnosti („ovde bogovi dišu spokojno”). S druge strane, „fascinacija floralnim” (Vasićeva autopoetička tvrdnja iz pogovora *Divljem irisu* pod naslovom „Lirski glas Luiz Glik”) nerazlučiva je od tematskog kompleksa ljubavi, pri čemu lajtmotiv jabuke postoji kako u obliku metaforične i erotske inskripcije voljenog bića u pesmi inspirisanoj Davičom, s posvetom „hani” („ne budi žena // [...] budi jabuka udiši / svetlost padni u travu”), tako i u okvirnim pesmama i središnjoj pesmi („Stablu jabuke”, „Jabuka na stolu”, „Trula jabuka”) i „dvosekloj ljubavi” potonjeg *Toplog bilja*. Isto tako, nalik Daviču, u čijim poznim pesničkim knjigama motiv smrti zaprema sve značajniji prostor, status ovog motiva u Vasićevoj poeziji pokazuje kretanje od stranosti bića, jezika i označiteljske beline *Tomata* „ako neka smrt zaista staje u / reči te reči nika ko nisu ovde” do motiva bolesti i smrti upisanih duboko i nepovratno u jezik završne prozaide *Volframa*. Aluzije na Davičov *Zrenjanin* nahode se kako u pesmi posvećenoj palim borcima (*Srča*) u kojoj je akcenat na kritičkom doživljaju stvarnosti, do tomatovskog prebivanja na rubu stvarnosti i survavanja u ivice glagola, zidove reči i nadiruću stvarnost tuge. Lajtmotiv kutije, konačno, objedinjujuća je sinegdoha kako sopstva pesničkog subjekta i njegovog glasa („nejasan sam šum među putnicima. [...] snimljen na traci, stavljen u kutiju”), tako i postupka intertekstualnih priziva poetskih drugosti (poput *Popine male kutije*).

Iako bi se moglo pisati o Vasićevom promišljenom građenju pesničkih knjiga, kao što bi nanovo mogla da se istakne komplementarnost njegovih kopernikanskih i ptolomejskih poetskih etapa, analogno stihovima o sumraku iz *Srče*, a imajući u vidu udah i izdah *Tomata* „ovo nije pisanje u crticama. postajanje / crticom. crtica pisanja. crtice u

pisanju”, za kraj potrebno je istaći: poezija je iskustvo istovremenog bivanja kontinuitetom i prekidom, istorija je opasnost i preduslov sećanja, „ja” je kod kuće uvek kad je u kući bića, i to je intimni vasićevski skup oznaka. Kritika međutim nije objašnjenje pesničkih efekata jezika, disanja i sećanja, već belina neizrečenog, neobjašnjivog, diskursom neobuhvaćenog, dvoguba oštrica noža kojim se blago raseca jabuka smisla, i to je intimni gest čitalačkog preoznačavanja i ukućavanja. Po uzoru na Daviča, autor *Crne kutije* može da ustvrdi kako on nije pisac ovih pesama već „pre I čitalac, pre okati opet Vuk koji u pero hvata reči svog ličnog a nevidljivog u sebi slepca”. Čuvanjem okatog korena bola kopernikanski Vuk postaje subjekt ptolomejske predaje, i to je, u domenu „ja” i poetike, ono najintimnije.